

disciplines en het hanteren van verschillende onderzoeksmethodes kan alleen maar tot de verrijking van het onderzoek leiden – iets waarin Salomon Kroonenberg met zijn boek *De binnenplaats van Babel. Het raadsel van de spraakverwarring* volkomen geslaagd is.

Jacek Karpiński

Henk Bloemhoff, Nanne Streekstra, *Basisboek historische taalkunde*, Groningen: Kleine Uil, 2015, ISBN 978 94 91065 56 9, paperback, 392 blzz., € 35,00

DOI: 10.19195/8060-0716.26.13

Het gebeurt niet vaak dat we een nieuwe Nederlandstalige inleiding in de historische taalkunde kunnen begroeten, maar die is er nu van de hand van Henk Bloemhoff en Nanne Streekstra. De auteurs zijn allebei ervaren rotten in het vak, en we veronderstellen dat dit boek deels materiaal bevat waar zij al jaren mee werken. Dit is geen experimenteel werk maar de vrucht van ervaring. Het boek is bedoeld voor studenten Nederlands in bachelor- en masteropleidingen.

Deze recensie is daarom geschreven naar aanleiding van onze ervaringen met dat boek binnen het kader van het vak “Historische Taalkunde” op het niveau van de masteropleiding aan de Hongaarse Károli Gáspár Református Universiteit Boedapest en het is het resultaat van teamwerk van Imre Gergely, Réka Király, Nóra Kozák, Adél Margitay en Sára Veres, eerstejaars masterstudenten van het Nederlands in 2015/2016.

In hoofdstuk 1 gaat het over het Oer-Indo-Europees, het Pro-Germaans en het Gemeen-Germaans. In het voorbijgaan wordt iets over de geschiedenis van de taalwetenschap verteld, en verder zien we highlights uit de interne taalgeschiedenis zoals de Wet van Grimm, de Wet van Verner, overzichten van de veranderingen bij klinkers en medeklinkers, iets over ablaut en iets over de opkomst van het zwakke werkwoord. Inclusief een mini-grammatica van het Gotisch.

Hoofdstuk 2 is gewijd aan het Oud-West-Germaans, Oudnederlands en Middelnederlands. Ook al gebeurt het summier, de lezer verneemt toch over de diverse veranderingen bij vocalen, tweeklanken en consonanten, en zelfs een en ander over morfologische en syntactische veranderingen.

Het derde hoofdstuk is meer methodisch van aard: een bespreking van soorten taalverandering. Daar worden fonologische, morfologische, semantische en syntactische veranderingen afzonderlijk besproken.

In hoofdstuk 4 wordt dieper ingegaan op het Middelnederlands, zowel de externe als veel meer nog de interne taalgeschiedenis. En hoofdstuk 5 is gewijd aan het Vroegnieuwlands, oftewel het Nederlands van de periode 1500–1700.

De hoofdstukken 6 en 7 zijn helemaal anders van karakter: zij bevatten Middelnederlandse (hst. 6) en zestiende- en zeventiende-eeuwse (hst. 7) oefenteksten met vragen erbij. Die vragen moeten grotendeel te beantwoorden zijn met gebruikmaking van dit basisboek, eventueel met behulp van de historische woordenboeken op internet.

Vervolgens is hoofdstuk 8 gewijd aan het Nedersaksisch: geschiedenis en huidige staat. Hoofdstuk 9 (van de hand van Ronny Keulen) behandelt dan de Brabantse, Vlaamse en Zeeuwse dialecten, en hoofdstuk 10 (van de hand van Arjen Versloot) het Fries.

Het boek heeft naast allerlei tabellen, schema’s en kaarten (in kleur) ook heel wat illustraties. Het geheel wordt afgesloten met een summier literatuurlijst (maar elk hoofdstuk heeft ook zijn eigen lijst “Bronnen”), een alfabetische lijst waarin taalkundige termen verklaard worden, een verantwoording van kaarten, afbeeldingen en tekstfragmenten, en ten slotte een trefwoordenregister. En dat alles mooi uitgegeven door uitgeverij Kleine Uil in Groningen.

Het is een plezierig boek en tegelijk ook een beetje een raar boek. Eerst wat we er raar aan vinden.

Anders dan de titel aangeeft, is dit eigenlijk geen inleiding in de historische taalkunde, maar veeleer een geschiedenis van de taal. De eerste zin luidt: “Dit boek beschrijft de ontwikkelingsgang van het Nederlands (...)”. Onderweg worden wel allerlei kwesties uit de historische taalkunde besproken of aangestipt (age grading; klankwet, taalfamilie, geminatie, ontronding) maar niet in samenhang; en niet bijvoorbeeld pidgin, creolisering, interne reconstructie, typologie, drift, glottochronologie of corpusonderzoek. Daardoor blijven ook de verspreide stukjes historische taalkunde erg dicht bij deze specifieke taalgeschiedenis.

Maar dan: van welke taal is dit de geschiedenis? Moeilijk te beantwoorden vraag. Zeker niet van het Nederlands, want eigenlijk gaat enkel hoofdstuk 5 over het (algemene) Nederlands (de taal waarin dit boek gesteld is). De voorgeschiedenis (hoofdstuk 1) is immers de voorgeschiedenis van een hele bundel West-Germaanse talen, het Middelnederlands van hoofdstuk 2 en 4 is grotendeels zuidelijk Nederlands, en na dat ene hoofdstuk over het Nederlands van 1500 tot 1700 springen de auteurs meteen over op het Nedersaksisch, de zuidelijke dialecten en het Fries.

De geschiedenis van het Nederlands (hoofdstuk 5) breekt dan nog af bij 1700. Niets wordt er gezegd over wat er daarna met het Nederlands gebeurde. Met niet onbelangrijke gebeurtenissen als de standaardisering van de uitspraak vanaf de 19de eeuw, de alfabetisering van het overgrote deel van de bevolking, de woelige tijden die momenteel de standaardtaal meemaakt, de positie van het Engels in het hedendaagse leven, straattaal, en niet het onbelangrijkste: het grote aantal heel en half anderstaligen in onze samenleving. En al deze factoren hebben ook hun invloed op de interne taalgeschiedenis. Dit lijkt ons de grootste omissie in het boek.

Het gevolg van een en ander is dat in de aantrekkelijke en eigentijdse vormgeving, want daarover kan geen misverstand bestaan, toch een veeleer ouderwetse benadering van de taalgeschiedenis en van de historische taalkunde geboden wordt: meer klankwetten dan syntactische of semantische veranderingen en grammaticalisatieprocessen, meer dialectologie dan sociolinguïstiek ('t is ongelooflijk maar in het hoofdstuk over het zuiden van het taalgebied, hoofdstuk 9, wordt met geen woord gerept over de actuele taalsituatie in Vlaanderen of over tussentaal die sommige kwaadwilligen Verkavelingsvlaams noemen; het gaat enkel over de historische dialecten), meer regionale taal dan standaardtaal, niets over hedendaags taalhistorisch onderzoek met digitale middelen, en vooral: weinig of niets over de taal en de toestand van het heden. In plaats daarvan soms wel erg veel kleine feitjes en weetjes uit de klassieke historische en vergelijkende taalkunde, die samen de grote lijnen dreigen te overwoekeren. Er ontbreekt een levendige illustratie van hoe een student zelf taalvariatie, taalverandering en grammaticalisatieprocessen van het huidige Nederlands met behulp van het Internet kan opsporen en in kaart brengen. Voor buitenlandse universitaire studenten van het Nederland is het ook nuttig te weten hoe het Nederlands andere talen heeft beïnvloed. Het Estisch heeft bijvoorbeeld een aantal Nederlandse leenwoorden en constructies.

Dit alles neemt niet weg dat studenten het misschien wel een fijn studieboek vinden. In eerste plaats dankzij de prachtige kaarten en de vele illustraties, door de auteurs uitgezocht, en door de uitgever mooi vormgegeven. De tekst zelf, ofschoon overladen met details, is goed geschreven. Het is duidelijk dat deze teksten door ervaring tot stand gekomen zijn. De hoofdstukindeling is overzichtelijk, de alfabetische lijst met uitgelegde vaktermen is heel uitgebreid, het trefwoordenregister functioneert prima; er wordt overal literatuur genoemd voor verdere studie, ook al valt te betwijfelen of daar veel gebruik van wordt gemaakt. De vragen bij de teksten zijn niet te moeilijk en niet te makkelijk, precies goed. Kortom: als men over de genoemde bezwaren heen kan stappen, is dit een goed boek. Zeker als het onder leiding van een docent gebruikt wordt. Onze ervaring is dat het ook voor niet-moedertalige studenten zeker geschikt is. Verder valt te bedenken dat de vorige inleiding in de historische taalkunde, het gelijknamige boek van Cor van Bree (zie zijn foto op bladzijde 49), uit 1990 is (en herzien in 1996 en intussen beschikbaar in de DBNL). Dat is meer dan 25 jaar geleden.

We worden niet verwend met een gestage stroom inleidingen in de historische taalkunde. Natuurlijk valt er op ieder boek wel het een en ander af te dingen; maar laten we bovenal blij zijn dat er weer een inleiding in de historische taalkunde of anders wel een geschiedenis van de taal beschikbaar is. En dan moet iedere docent maar overslaan of toevoegen wat dienstig lijkt.

Joop van der Horst en Anne Tamm